

**«MAKTABGACHA TA'LIM KLASTERLARINI
TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY
TENDENSIYALARI: KORIJ TAJRIBASI»**

**XALQARO ILMIY-AMALIY ANJUMAN
MATERIALLARI**

22.11.2023 yil

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
SPORT FAOLIYATI VA PEDAGOGIK TA‘LIM FAKULTETI
MAKTABGACHA TA‘LIM KAFEDRASI**

**«MAKTABGACHA TA‘LIM KLASTERLARINI TASHKIL
ETISHNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI: XORIJ
TAJRIBASI»**

**XALQARO ILMIIY-AMALIIY ANJUMAN
MATERIALLARI**

**«СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ОРГАНИЗАЦИИ
КЛАСТЕРОВ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ:
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ»**

**МАТЕРИАЛЫ
НАУЧНО - ПРАКТИЧЕСКОЙ КОНФЕРЕНЦИИ**

**«MODERN TRENDS IN THE ORGANIZATION OF
PRESCHOOL EDUCATION CLUSTERS: FOREIGN
EXPERIENCE»**

**MATERIALS
OF THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE**

2023-yil 22-noyabr

BUXORO – 2023

Ilmiy anjuman dasturiy qo‘mitasi

1. O.X. Xamidov – Universitet rektori, rais.
2. T.H. Rasulov – Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, rais muovini.
3. F.N. Nurulloyev – IT va IFR departamenti boshlig‘i, a‘zo.
4. A.R. Hamroyev – Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası mudiri, p.f.d. (DSc), a‘zo.
5. N.S. Hakimova – Maktabgacha ta‘lim kafedrası dotsenti, p.f.b.f.d.(PhD), a‘zo.
6. A.Sh. Husenova – Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası katta o‘qituvchisi, p.f.b.f.d.(PhD), a‘zo.
7. M.B. Sharipova – Maktabgacha ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi, kotib.

Ilmiy anjuman tashkiliy qo‘mitasi

1. T.H.Rasulov – Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor, rais.
2. O‘.U.Rashidov – Moliya va iqtisod ishlari bo‘yicha prorektor, a‘zo.
3. F.N.Nurulloyev – IT va IFR departamenti boshlig‘i, a‘zo.
4. A.R.Hamroyev – Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası mudiri, p.f.d. (DSc), a‘zo.
5. R.A.Qo‘ldoshev – Maktabgacha ta‘lim kafedrası mudiri, p.f.b.f.d.(PhD), a‘zo.
6. M.M.Nigmatova – Maktabgacha ta‘lim kafedrası dotsenti, a‘zo.
7. Sh.Sh.Nizomova – Maktabgacha ta‘lim kafedrası dotsenti, f.f.b.f.d.(PhD), a‘zo.
8. N.N.Hamroyeva – Maktabgacha ta‘lim kafedrası dotsenti, f.f.b.f.d.(PhD), a‘zo.
9. N.S.Hakimova – Maktabgacha ta‘lim kafedrası dotsenti, p.f.b.f.d. (PhD), a‘zo.
10. A.Sh.Husenova – Boshlang‘ich ta‘lim kafedrası katta o‘qituvchisi, p.f.b.f.d.(PhD), a‘zo.
11. M.B.Sharipova – Maktabgacha ta‘lim kafedrası o‘qituvchisi, kotib.

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARNING AQLIY RIVOJLANISHIDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI

Ergasheva Gulzoda Bahtiyorovna

Buxoro davlat universiteti Maktabgacha ta'lim kefedrasi o'qituvchisi

Mexmonova Nozima Saloxiddin qizi

Qorako'l tumani 8- son DMTT, tarbiyachi

G'oziyeva Munisa Ilhom qizi

Qorako'l tumani 34- son DMTT, tarbiyachi

***Annotatsiya.** Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning fikrlay olishi, tasavvur olami rivojlanishi, tovushlarni anglay olishi, ya'ni, aqliy rivojlanish jarayonida aqliy mashg'ulotlarning o'rni va ahamiyatli tomonlari haqida batafsil ma'lumot berildi.*

***Kalit so'zlar:** mustaqil fikrlash, aqliy rivojlanish, tendensiya, uzluksiz ta'lim, nutq shakllantirish, nutq o'stirish metodikasi, maktabgacha ta'lim.*

***Аннотация.** В данной статье представлена подробная информация о роли и значении умственной тренировки в процессе умственного развития, то есть мышления, развития воображаемого мира, понимания звуков детьми дошкольного возраста.*

***Ключевые слова:** самостоятельное мышление, психическое развитие, направление, непрерывное образование, формирование речи, приемы развития речи, дошкольное образование.*

***Abstract.** This article provides detailed information on the role and significance of mental training in the process of mental development, that is, thinking, the development of an imaginary world, understanding sounds by preschool children.*

***Keywords:** independent thinking, mental development, direction, lifelong education, speech formation, speech development techniques, preschool education.*

Har bir ona zimmasidagi asosiy va muhim vazifalaridan biri bu farzandini yetuk, komil va yurt uchun kerakli shaxs etib tarbiyalash hisoblanadi. Shu maqsadda har bir ona bolasining to'g'ri ta'lim olishini istaydi. Ayniqsa bolalarning maktabga chiqish jarayonida fikrlashi, tasavvur olamida katta o'zgarishlar bo'lishni boshlaydi. Ma'lumki, mustaqil fikrlashga o'rgatuvchi, ijodiy tafakkurini rivojlantirishga ko'maklashuvchi usullarni qo'llab, bolalarga muhim bo'lgan bilim berish maktabgacha va boshlang'ich ta'limning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi. Mazkur vazifani amalga oshirish uchun yangi pedagogik texnologiyalar ta'lim jarayoniga tadbiiq etildi. Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich qismi sanaladi. U bolaning sog'lom va rivojlangan shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlash bilan bir qatorda, o'qishga bo'lgan ishtiyoqini uyg'otib, tizimli o'qitishga tayyorlab boradi. 6-7 yoshgacha bo'lgan maktabgacha ta'lim davlat va nodavlat bolalar maktabgacha ta'lim muassasalarida va oilada amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta'limning maqsadi - bolalarni maktabdagi o'qishga tayorlash bilannbir qatorda, bolani sog'lom, rivojlangan, mustaqil shaxs bo'lib shakllantirish, qobiliyatlarini ochib berish, o'qishga, tizimli ta'limga bo'lgan ishtiyoqini tarbiyalash kabi muhim vazifalarni o'ziga oladi. Shularni hisobga olib, "Maktabgacha ta'lim tizimini boshqarishni takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining sonli qarori hamda "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi" tasdiqlandi. Bu qonun hujjatlarida Maktabgacha ta'lim tizimini yaxlit uzluksiz ta'lim tizimining muhim bo'g'ini sifatida yanada takomillashtirish, maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirish hamda moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik va jismoniy rivojlantiruvchi zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini ta'lim-tarbiya jarayoniga joriy etish, ularning maktabga tayyorgarlik darajasini tubdan oshirish kabi masalalar o'z ifodasini topgan.

Mamlakatimizning olib borayotgan mana shunday siyosati maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat ko'rsatayotgan tarbiyachi-pedagoglardan g'oyat katta ma'suliyat hamda o'qitishning yangi texnologiyalaridan keng foydalanishni davr talabi etib belgilab qo'ydi. Shularni hisobga olib, maktabgacha ta'lim muassasalarida bola har tomonlama maktab ta'limiga tayyorlash, ular orasida bola nutqini rivojlantirish masalasi eng muhim va birinchilardan bo'lib xizmat qiladi. Ularning so'z boyligi oshishi ravon gapirishi va o'z fikrini to'liq ifoda etib, aytib bera olishga o'rgatish masalaning dolzarbligini ko'rsatib beradi. Hech shubhasiz bu oson ish emas.

Nutq o'stirish metodikasi pedagogik fan sifatida maktabgacha ta'limda bolalar nutqini o'stirishni puxta egallagan mutaxassis tayyorlashda buyurtmachi sifatida, ilmiy izlanishlar asosida yaratilgan – "Ilk qadam" davlat dasturini o'quv jarayoniga joriy etish, nutq o'stirish metodikasi bo'yicha bilim va malakalarni shakllantirishning nazariy va amaliy jihatdan mutanosibligini ta'minlaydi, nutq o'stirish usullarini ishlab beradi. Uni takomillashtirish, eng qulay usulni qo'llash orqali bolalarga ona tilini amaliy o'rgatish, nutqda til birliklaridan foydalanish, o'zaro nutqiy muloqot munosabatida ona tilida fikrni to'g'ri, ifodalay olish, tengdoshlari nutqini tinglab tushunish nutqda til birliklarini ajrata bilish (tovush, so'z) nutq meyyorlarini ishiga mos holda o'rganib borish, unga amal qilish kabi faoliyatini shakllantiradi. Nutq o'stirish metodikasi fani maktabgacha ta'limda bolalarni og'zaki nutqini o'stirish, tengdoshlari va kattalar bilan nutqiy muomala malakalarini shakllantirish orqali nutqda so'zdan to'g'ri va o'rinli foydalanish, ya'ni nutq va xulq egasi bo'lish kabi ma'naviy axloqiy sifatlarni, so'zlash odobini egallashni shakllantiradi. Nutq o'stirish metodikasi pedagogik fan sifatida rivojlantiruvchi vazifani bajaradi. Ya'ni usulika bolalar nutqini o'stirish orqali ularning nutq a'zolarini anatomik-gimnastik mashq qildirish orqali nutqning ravon tushunarli bo'lishini ta'minlaydi: bolalar tafakkuri, aqliy faoliyatini rivojlantiradi, ularda nutq odobi, ma'naviy barkamollikni shakllantiradi. Chunki yaxshi rivojlangan nutq tushunarli ta'sirchan bo'ladi, bola o'z nutqini to'zatiq boradi. Nutqni rivojlantirish nafaqat bolani atrof-olam bilan tanishtirish tomoni, balki umumiy psixik rivojlanish ustuni hisoblanadi. Bola nutqining rivojlanishi umuman shaxsni va shu bilan birga barcha psixik jarayonlarni shakllantirish bilan bog'liqdir. «...Tilni egallash jarayoni -bu faqat va shunchaki bilimlar, mahorat hamda ko'nikmalarni berish jarayoni emas. Bu eng avvalo tarbiyadir. Qalbni tarbiyalash, aqlni tarbiyalash, fikrlar tuzishni shakllantirish, inson ruhiy qiyofasining eng nozik qirralariga chidam bilan ishlov berishdir» (K.D.Ushinskiy). Bola nutqiy rivojlanishining, bir tomondan, tashqi ta'sirlar bilan belgilanishi, ikkinchi tomondan esa uning to'satdan yuz berishi, "o'z-o'zidan harakatga kelishi" bilan tavsiflanishini tushunish nutq ontogenezi haqidagi zamonaviy tasavvurlarga xos holatdir. Nutqni rivojlantirishning ana shu qonuniyatlari va mexanizmlarini tushunib yetish ularni batafsil ko'rib chiqishni talab qiladi.

"Antonim so'zlar" o'yini. Bu o'yin katta va tayyorlov guruhlarda o'tkazilishi mumkin. O'yin mashg'ulot bolalarning mantiqiy tafakkurining rivojlanishiga samarai yordam beradi degan umiddamiz. O'yin individual, guruh bilan ham o'tkazilsa ham bo'ladi. O'yin sharti qo'yidagicha: Tarbiyachi bolaga bir so'zni aytadi, bola esa shu so'zning qarama-qarshi ma'no anglatuvchisini topadi. Masalan: katta-kichik, issiq-sovuq, qattiqyumshoq, uzoq-yaqin va xokazolar. Odatda bollar o'yin boshida bir oz qiynaladilar, aytilgan so'zga javoban, antonim emas sinonim so'zlar bilan javob beradilar. Ammo o'yinning mohiyatini tushunib olganlaridan so'ng abstrakt tushunchalarni ham osonlik ilan anglaydilar, hamda tezlik bilan javob berishga xarakat qiladilar. Masalan: chaqqoonyalqov, ishchan-dangasa, odobli-odobsiz va hokazolar.

"Avval nima bo'lgan edi" o'yini. Bu o'yin shartiga ko'ra bolalar tarbiyachi tomonidan aytilgan narsaning avval nima bo'lganini aytishlari kerak. Masalan: jo'ja-tuxum, ot - toychoq, kapalak - qurt kabilar. Bundan tashqari bittadan ko'p ma'noga ega bo'lgan so'zlardan ham foydalanish mumkin. Masalan: non - un - bug'doy, uy - g'isht - loy, stol - yog'och - daraxt - urug', ko'ylak - mato - ip -paxta - chigit tarzida o'yin davom etaveradi. Bu tarzda tashkil etilgan darsda o'quvchi hech qanday tazyiqsiz erkin fikrlay boshlaydi va o'z fikrlarini ochiq bayon etadi, boshqalarni ham hurmat qilishga o'rganadi. Boshlang'ich ta'limda ona tili bolalarda mantiqiy fikrlash, lug'at boyligini oshirish, og'zaki va yozma nutqini rivojlantirish (ya'ni to'g'ri o'qish va yozish)ga,

fonetika, leksika, soʻz yasalishi va gramatikaga oid bilimlarni oʻrganish uchun zamin yaratishga xizmat qilishi lozim.

Maʼlumki, ona tili darsida ham lugʻat ishlarini oʻtkazish bolalarda oʻzi uchun notanish boʻlgan soʻzni izohi haqida qiziqish paydo boʻladi. Bu soʻzlarning izohini topishda oʻquvchining oʻzi mustaqil izlanishi maqsadga muvofiqdir. Bunda quyidagi metod bolalarning soʻz boyligini oshirish bilan bir qatorda lugʻat bilan ishlashga ham oʻrgatadi. Darslarda interaktiv usullar qoʻllashni shunday tashkil etish kerakki, bunda sinfdagi barcha bolalar faollashishi zarur, yaʼni dars oʻtish jarayonida oʻquv materiallarining maʼlum bir qismi bolalar tomonidan mustaqil oʻrganiladi. Oʻqituvchi oʻquv jarayoni tashkilotchisi, rahbari, nazoratchisi hamdir. Bolalarning sinfdagi oʻzini erkin his qilishi va oʻquv faoliyati uni emotsional jihatdan qoniqtirishi lozim, ana shundagina u oʻzining fikrlarini erkin bayon qila oladi. Tarbiyachi bunday texnologiyani puxta bilishi, hamda uni amaliyotda oʻrganiladigan til materiallarining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda uni toʻgʻri qoʻllay olishi lozim. Darsning samarali shakllari qanchalik koʻp qoʻllansa, bolalarning ona tili faniga qiziqish darajasi ham shunchalik yuqori boʻladi.

Demak, bolalarni maktab taʼlimiga tayyorlashda MTT, oila, mahalla, maktabning roli juda katta. Ular birgalikda bolaga ham taʼlim va tarbiya beradilar. Uzluksiz taʼlimda izchillik esa oʻz navbatida Vatanga sadoqatli, imon-eʼtiqoti butun, oʻz mustaqil fikriga ega, har tomonlama qobiliyatli, oʻz kelajagini oʻz qura oladigan shaxslarni tarbiyalashda dasturul amal hisoblanadi. Bola tarbiyasida mustaqil fikrlash uning komil inson darajasida intilib, orzuomidlar va ezgu maqsadlar yoʻlida yashashga undaydi, vijdon oldida soflikni taʼminlaydi. Faqat MTT-oila-maktab hamkorligi yaxshi yoʻlga qoʻyilgandagina, har bir oilada badiiy adabiyotga qiziqish ortgandagina, jamiyatda oʻsish va rivojlanish sezilarli darajada oʻz kuchini koʻrsatadi. Inson maʼnaviyatli va madaniyatli boʻlib tugʻilmaydi, u bilim olish jarayonida shakllanadi. Bizning oldimizda turgan eng katta masalalardan bir esa, oʻsib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama kamol topgan shaxs sifatida tarbiyalanishi uchun qoʻlimizdan keladigan barcha ezgu ishlarni qilishdir, Zero, ertangi kun Oʻzbekiston taraqqiyoti bilimli, salohiyatli, oqil va odil shaxslar qoʻlida boʻlishi har doim muhim vazifa hisoblanib kelingan.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha taʼlimning asosiy vazifasi bolalarni maktabda taʼlim olishga tayyorlashdan iboratdir. Yaʼni, bolalar maktabgacha taʼlimda aniq bilimlarnigina emas, fikrlash koʻnikmasini egallashi, tengdoshlari va kattalarning nutqlarini tushunishlari, ular bilan erkin fikr almashish, hamkorlik asosida faoliyat koʻrsatishi talab etiladi. Bolalarning ona tilida obrazli va mantiqiy fikrlashi, tasavvurlarini nutq orqali toʻgʻri ifodalashi oʻzini nazorat qilishi, boshqarishi, kuzatish, eshitish, eslab qolish, umumlashtirish, solishtirish kabi aqliy tayyorgarlikka ega boʻlishi zarur. Bu vazifani bajarishda, albatta, ona tilida nutq oʻstirish fanining oʻrni, ahamiyati kattadir. Chunki til kishilarning oʻzaro aloqa vositasi boʻlib, u barcha kishilar uchun baravar, teng xizmat qiladi, shu bois til ijtimoiy hodisa boʻlib, jamiyat taraqqiyotidagi oʻzgarishlar, yangilanishlar tilda oʻz aksini topadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. R.M.Qodirova. Oʻzbekiston bolalar bogʻchalari va maktablarida bolalarga 5-6 yoshdan boshlab rus tilida dialogik nutqni oʻrgatish. -T.: Oʻqituvchi, 1993.
2. Babaeva D.R. Nutq oʻstirish metodikasi. Oʻquv qoʻllanma. - T.: TDPU, 2016.
3. F.R.Qodirova. R.M.Qodirova. Maktabgacha yoshdagi bolalarga ikkinchi tilni oʻrgatish metodikasi. -T. 4.2004.

Muzaffarova Amira. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI KATTA GURUX TARBIYALANUVCHILARDA ERKIN FIKRLASHNI TAKOMILLASHTIRISHDA MENTAL ARIFMETIKANING AHAMIYATI	117
Хамидова Нигина Обидовна. БАРКАМОЛ ШАХС ТАРБИЯСИДА МИЛЛИЙ ТАРБИЯ ИМКОНИЯТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ.....	119
Jonpo'lotova Nigora. O`QUVCHILAR ERKIN FIKRLASHINI SHAKLLANTIRISHDA INTERFAOL USULLARNING AHAMIYATI.....	121

**4 – SEKTOR: OLIY TA'LIMDA MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMI
TARAQQIYOTI UCHUN OLIV BORILAYOTGAN ILMIY-METODIK ISHLAR
MAZMUNI.....**

Хамраева Нигора Абдуллаевна. ВОСПИТАНИЕ РЕЧЕВОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ.....	124
G'afurova Aziza Akramovna. MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA ESTETIK TARBIYANI BERISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI.....	126
Qochqorova Shohida. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING KATTALAR VA TENGDOSHLARI BILAN MULOQOTI	129
Хакимова Наргиза Супхоновна, Авезова Сурайё Мирголибовна. ПУТИ И СРЕДСТВА ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ УЧАЩИХСЯ НА УРОКАХ НАЧАЛЬНОГО КЛАССА.....	131
Soliyeva Sevara Alisher qizi. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA INNOVATSION VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH	134
Hakimova Nargiza Supxonovna. BOSHLANG'ICH SINIF TARBIYA DARSLARIDA O'QUVCHILARNING IJTIMOYIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH YO'LLARI VA VOSITALARI.....	135
Saitova Nozima. O'SMIRLARDA AXBOROT OQIMIGA TOBELIKNI KELITIRIB CHIQRUVCHI PSIXOLOGIK OMILLAR	138
Saitova Nozima. O'SMIRLARDA AXBOROT XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....	140
Ikromova Sitora Akbarovna. MAFKURA TUSHUNCHASI VA MAFKURAVIY IMMUNITETNI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLARI.....	141
Jalolov Tursunbek Sadriiddinovich. MAKTABGA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARDAN OLINGAN PSIXOLOGIK SO'ROVNOMALARNI SPSS DASTURI ORQALI QAYTA ISHLASHNING ASOSLARI	143
Jabborova Saodat Zoirovna, Latipova Dilovar Azimovna. MILLIY QADRIYATLARNING OILADA BOLALARNI AXLOQIY TARBIYALASHDAGI O'RNI VA AHAMIYATI.....	145
Soatova Nigina Umid qizi. OILA, MAKTABGACHA YOSH, MAKTAB YOSH DAVRIDA NUTQ O'STIRISHNING AHAMIYATI	148
Qodirova Farangiz. MAKTABGACHA TA'LIMDA ZAMONAVIY INNOVATSION USULLAR	150
Xasanova Gulnoz Qosimovna. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA INTERFAOL METODLARNI QO'LLASH USULLARI	152
Rajabova Nodirabegim Komilovna, Askarova Umeda A'zamovna. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARI TADQIQOTCHILIK FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH MODEL I	155
Ergasheva Gulzoda Bahtiyorovna, Mexmonova Nozima Saloxiddin qizi, G'oziyeva Munisa Ilhom qizi. MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARNING AQLIY RIVOJLANISHIDA NUTQ O'STIRISH MASHG'ULOTLARINING AHAMIYATI	159
Ashurova Marhabo Sayfulloyevna. INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK TASHXISLASH ASOSLARI	162